

botànica

Operació púnica

Jordi Jover Garcia

Magraner a la partida de Mas de n'Albi, de Riudoms.
Foto: Jordi Jover Garcia.

Apinyats i continguts en
contenidors atapeïts. Dolços i
innocents procedents d'orient ara
oblidats per occident a camps,
camins i marges de les nostres terres,
esperant que amb la tardor els arribe
la llibertat.

*La granada es la prehistoria
de la sangre que llevamos,
la idea de la sangre, encerrada
en glóbulo duro y agrio,
que tiene una vaga forma
de corazón y de cráneo.*
«Canción oriental». Federico García Lorca.

El magraner (*Punica granatum*) és
un meravellós i fructífer arbret que
ocupa cada vegada menys les vores
dels nostres camps i de les nostres
sèquies. La seua excelsa floració roja a
l'inici de l'estiu contrasta amb l'intens i
lluent verd foliar de forma harmònica.
Per altre costat, un fruit multigranat
i tardorenc tan especial en forma
com atractiu en color i composició
compensa les poc amables espines
que es reparteixen per les seues
branques.

Encara que el concebem com a
autòcton, els estudiosos ubiquen
els seus orígens entre l'Afganistan
i l'Iran. S'atribueix doncs a fenicis
i a cartaginesos la responsabilitat

d'estendre el seu conreu per la mediterrània occidental passant primer per Síria, Líban i altres dominis de l'Orient Pròxim. Grecs, romans i especialment àrabs van consolidar i explotar aquest conreu allà on el clima ho va permetre.

Precisament aquest migrant, tal i com ocorre amb la palmera (*Phoenix = fenici*), porta inscrit al seu nom científic llatí part d'aquell viatge i el nom dels seus distribuïdors (*Punica = fenici / cartaginès*). *Malus punicum*, és a dir, poma de Cartago, va ser el primer nom que li van atorgar els romans en al·lusió a la gran quantitat de magraners que havien plantat els cartaginesos a les rodalies d'aquella ciutat. *Malus granatum* o poma granada, fent referència als grans que formen el fruit, va ser la posterior derivació que reflectia Columel·la als seus escrits, un escriptor agronòmic romà ja citat en anteriors articles. Segurament d'aquesta última nomenclatura deriven totes les variants del fruit a la majoria de les llengües romàniques com *magrana* (català), *granada* (castellà), *melagrana* (italià), *grenade* (francès), així com algunes variants de llengües europees no llatines com *granatapfel* (alemany), *granatepli* (islandès), *granatiommena* (suomi), *pomegranate* (anglès)...

Una altra curiositat etimològica faria referència a la polisèmia que mostren el fruit i l'arma explosiva a la majoria dels anteriors mots de les seues respectives llengües. Aquesta desagradable polisèmia té la seua arrel, com haureu imaginat, en la semblança morfològica que mostren ambdues.

Un últim apunt interessant també polisèmic seria el discutit origen del

«Un fruit multigranat i tardorenc tan especial en forma com atractiu en color i composició compensa les poc amables espines que es reparteixen per les seues branques»

nom de la capital de província i antiga capital de l'últim regne musulmà a la Península. Encara que no hi ha en absolut cap consens al respecte, per a alguns autors el nom de la ciutat prové del nostre protagonista. Segons aquests historiadors els àrabs ja coneixerien Granada com Arromana o Hisn Romman per l'existència d'un gran magraner a

la fortalesa de la ciutat (*romman* és la paraula àrab per *magrana* o *magraner*). Com a apunt literari, de molts és coneguda una novel·la de l'autor paquistanès Tariq Alí, de nom *A l'ombra del magraner* i ambientada a l'època del Regne de Granada.

No és d'estranyar després de tot aquest embroll de noms, pensar en la importància cultural que presentaria aquest fruit a les societats clàssiques, i per tant, a les principals religions, amb un simbolisme a vegades antagònic, però com he dit de presència cultural constant. Així, segons els escriptors de l'antiguitat clàssica, les dones d'Atenes no menjarien magranes per la creença que el magraner hauria brotat de la sang de Dionís assassinat.

A més a més, explica la mitologia grega que aquesta va ser la fruita que va menjar Persèfone a l'inframón d'Hades després que el seu pare Zeus li haguera prohibit expressament, lligant-la des d'aleshores com a càstig a romandre allà tants mesos a l'any com grans havia menjat (de quatre a sis segons el mite). No és sospitós i curiós alhora que aquesta prohibició es repetira més endavant en les escriptures cristianes en forma d'una altra fruita, la poma, amb una etimologia llatina tan confusable?

Seguint amb la relació magrana

i cristianisme, va ser precisament la densa ombra que dona nom a la novel·la de Tariq Alí, la que va servir a la Mare de Déu per refugiar-se del Sol i el cansament quan anava al temple a presentar a Jesús, segons ens indica Joan Amades al *Costumari català*. També la trobem, a més, representada a *La Madonna de la melagrana* de Boticelli ens mans de Jesús. I ja més propera geogràficament, una magrana baixa del cel i s'obre deixant anar un àngel al més famós dels actes de les representacions del Misteri d'Elx.

Respecte a la religió jueva, la magrana és un fruit venerat des d'antic, perquè segons la seua assumptió cada

magrana conté 613 llavors, tantes com edictes té la Torà, el seu llibre sagrat. És símbol de fertilitat i se l'associa amb la terra promesa.

Per altra banda, el simbolisme per als musulmans sufís que associen aquesta fruita a una de les etapes del seu camí místic i les seues aparicions a obres com *Les mil i una nits* parlen de la seua rellevància al món àrab. De fet, és aquesta cultura la que millor conserva actualment els seus usos gastronòmics i, per tant, agrícoles. Els suc, els plats amb xarop de magrana i la granadina, un concentrat de les llavors, encara són molt presents a tota la cultura culinària de la mediterrània oriental.

Llàstima que tota la rica història que hem explicat d'aquest migrant, ciment de cultures i religions, haja caigut en l'oblit i el desús. Ja solament queden conreus tradicionals en algunes zones de Ses Illes, el camp d'Elx i el Baix Segura. Però el símbol més clar d'aquest menyspreu és el nom d'una recent operació policial anticorrupció, «Operació Púnica», en trist honor al cognom d'un dels polítics implicats, Enrique Granados.

Per si hi ha algun polític llegint, no parlava de magraners a l'inici de l'article. Potser ens podem permetre oblidar els magraners als marges, però mai les persones. »

La magrana, de nom científic *Punica granatum*.
Foto: Jordi Jover Garcia.

